

Irodalmi emlékeztető*

Mivel két újvidéki értelmezői közösség, a Híd folyóirat és a Magyar Tanszék hosszú évek óta önfeledten reklámozza Konrád György és Kertész Imre másodosztályú remekműveit, talán nem késő föl hívni e két intézmény figyelmét egy-két olyan körülményre, amelyek, sajnos, részűs fényt vetnek e két író szellemi magatartására.

Hat évvel ezelőtt, az irodalmi Nobel-díj kihirdetése után, az újvidéki Magyar Tanszék diáklányos megilletődöttséggel és lámpalázás sietséggel szakmai tanácskozást hívott össze Kertész Imre munkásságának a megítélése céljából, pedig Kertész több külföldi és magyarországi lapnak is azt nyilatkozta, hogy nem tekinti magát magyar írónak.

A szabad identitásválasztás korában élünk. Kertésznek ezt a választását tiszteletben kellett volna tartani. Ez az egyik, csendes észrevételem. A másik nem is az enyém, bár ugyancsak halk kommentár volt. Pomogáts Béla jegyezte meg egyik írásában: nyilatkozataiban Kertész több alkalommal is megsértette a magyar népet. Mivel ez szövegszerűen bizonyítható, vitathatatlan tény, önként adódik a kérdés: miért hízelegtünk neki közpénzen?

A zezugos budapesti irodalmi szubkultúra egyik, igen befolyásos értelmezői közösségének kerekén hat éve Kertész Imre az ünnepezt írója (korábban Konrád Györgyöt, Esterházy Pétert és Nádas Pétert részesítette megkülönböztetett figyelemben, de hát, istenem, a Nobel-díj az mégiscsak Nobel-díj, és a háború az háború), laikusként úgy gondolom azonban, hogy az újvidéki Magyar Tanszéknek mégiscsak az volna a dolga, hogy a legjobb magyar írókat népszerűsítse szakmai összejövetelei révén is.

Ha a Magyar Tanszék valami okból ragaszkodik a magyar holokauszt-irodalom vizsgálatához, bár ennek korábban nem sok tanújelét adta, tudományos tanácskozást szentelhetett volna Radnóti Miklós életművének, akiről Bori Imre írta az első monográfiát, s aki a legjobb magyar költők egyike.

Talán még emlékszünk arra, hogy Radnóti mártíriumáról elsőként a zentai születésű újságíró, Soós József készített dokumentumfilmet az Újvidéki Televízió megbízásából. Soós József a hetvenes években nem ismerhette a későbbi magyarországi levéltári kutatások eredményeit, amelyek mehökkentő tényeket tártak fel a költő végnapjairól. Ezekről az életrajzi tényekről Budapesten és Új-

vidéken makacs következetességgel nem hajlandó tudomást venni az irodalomkutatás. Újvidéken azért nem, mert a Bácskaságban lassan jár a posta.

Új felismeréseket ösztönző tanszéki tanácskozás témája lehetett volna Ferencz Győző monográfiája Radnóti költészetéről és Gerencsér Miklós *Abdai talányok - A Radnóti-mítosz cáfolata* című könyve. Ez utóbbi dokumentumok sokaságával bizonyította be: „az egész magyar kultúrtörténetben megközelítőleg sincs oly vakmerő szellemi szédelgés, mint amekkorával a nyakunkba hamisították Radnóti Miklós abdai legendáját... a csalások és hazugságok sűrű szövevényéből tákolt állegendához semmi köze a nagy költőnek...”

Nem hiszem azt, hogy a Magyar Tanszék és a Híd folyóirat munkáját irodalmi sznobizmus és nemzetellenes klikkszellem uralná. Sokkal valószínűbb, hogy esetükben csupán egyszerű tájékozatlanságról van szó.

Kétezer-kettőben valószínűleg nem jutott el a hír Újvidékre: az irodalmi Nobel-díj kihirdetések a vezető világlapok - egymástól függetlenül, ám egyöntetűen - nem irodalmi, csupán politikai gesztusnak nevezték Kertész Imre irodalmi Nobel-díjjal való jutalmazását. A New York Times kritikus például szűkszavúan annyit állapított meg, hogy Kertész irodalmi Nobel-díja „válasz az Európában növekvő antiszemitizmusra”. Ami ugyan fából vaskarika, de hát ugyanezt tapasztaltuk számos más „irodalmi” Nobel-díj, legutóbb az osztrák Elfriede Jelinek esetében is. A nem propagandaszempontokat követő magyar kritikusok ma már nyíltan a Nobel-díj végső amortizációjáról beszélnek. Úgy látszik, ennek a híre nem jutott el Újvidékre.

A látogató (1969) című kisregényének megjelenése óta, amely értékes mű, Konrád György egyenetlen színvonalú munkákat produkált csupán, jugoszláv vonatkozású és nagyszerb politikai érdekeket tükröző dolgozatait pedig jobb volna minél előbb elfeledni. (Belgrádban ma is Konrád a leggyakrabban fordított magyarországi szerző, alkalmasint nem csupán a vak véletlen következtében.)

Ami pedig a Híd által rutinosan meg-megünnepezt Konrád György egyéb írásainak eszmei tartalmait illeti... Nem folytatom. Hosszúra sikerült ez a bevezető, rátérek hát mondandóm lényegére.

1.

„A zsidók... kitüntetett szerepet vállaltak a világ kommunikációs összekapcsolásában, a hírközlésben, a kereskedelemben, az intellektuális dialógusban, a Föld és a rajta élők világgá változtatásában... Ez az egyetlen világnép, és ebből fakad rendeltetése is... A zsidók nem lesznek utcaseprők, mert a sok évezred alatt felhalmozódott intellektuális tőke tovább öröklődik az utódokra. Az érzékenységet, az alkotót és valószínűleg intelligenciánk természetét is összeadjuk abban a génkódtételben, amik a gyerekeink.“

Konrád György

Ha a „kiválasztottság“ és a „választott nép“ megjelölést nem isteni kinyilatkoztatásként, nem szakrális-vallási kérdésként vizsgáljuk, hanem világi, hétköznapi érvényű alapigazságnak tekintjük, egyetemes emberi értékeszméket döntünk romba, és visszalépünk a huszadik század barlangötétjébe, a hitleri eszmekörbe.

Néhány kirekesztő szellemű világrész és szubkontinens még nem értesült arról, hogy Konrádek változtatták volna „világgá“ őket, s alig tudnak valamit a Konrád által megálmodott (azonos eredetű) intellektuális dialógusról, de ez az ő gondjuk legyen. Beszéljünk inkább a magyar nyelv-helyességről, a magyar irodalomról, a későbbiekben pedig a magyarról mint némely magyar állampolgár idegen anyanyelvéről, ez ugyanis közvetlenül bennünket érint.

Konrád György fajbiológiai eredetű interkontinentális intelligenciájának működését mintha megnehezítené az a körülmény, hogy olykor-olykor grammatikai nehézségekkel küszködik. Az egyes számot nem mindig tudja egyeztetni a többes számmal (génkódtétel - amik). Ehhez kapcsolódik a jelenkori magyar irodalom egyik alapkérdése is. Konrád pálya- és eszmetársai, a magyar nyelvű irodalom jelesebb művelői úgy tartják: az írónak nem népben-nemzetben kell gondolkodnia, éppen elegendő, ha alanyban-állítmányban teszi ezt. Csak azt nem tudom eldönteni, mire elegendő ez az önkorlátozó literátori tevékenység. A leíró nyelvtan példatárának szaporítására?

Érdeemes felfigyelnünk arra, hogy a magyar peremszéleken, „erősebb lét sodrában“ élő legjobb irodalomkutatóink egészen más látószögből ítélik meg ezt a kérdést. „Mindig azt tanítottam“, olvashatjuk a szabadkai Hózsza Éva egyik interjújában, „hogyan az irodalomnak lételméleti vonatkozása van, afféle jobbitó energiája, fontos helye és szerepe az önmegértésben, a gondolkodásban“. *Önként vállalt provincializmus* című tanulmányában a debreceni Márkus Béla így foglalta össze a vita lényegét: „...akadnak, szép számmal, amúgy eléggé céltudatos és kinyilatkoztatásaikkal fel-feltűnő alkotók, akik a személyiség céltalanává válását, eltűnését, az én eltörlését, a szorongást, a félelem

lételményét megragadhatóbbnak, kifejezhetőbbnek tartják, mint a hazához, a szülőföldhöz, az otthonhoz, a családhoz kapcsolhatóakat... A természet élménye homálylik előttük, ragyog viszont, mondjuk, a magányé vagy a halalé. Hogy az élethez >>más távlatot ad a halál<<, de mást a gyermekkor is, a maga környezetével és körülményeivel; hogy az ember, az >>egyedüli példány<< akarva-akaratlan szereplője a számára adott kor társadalmi és szellemi történetének? - rég szembesülni lehetett vele, hogy ezeknek a kérdéseknek a felvetése bizonyos >>értelmezői közösségek<<-ben eleve szüklátókörségnek számít“.

A népben-nemzetben és az alanyban-állítmányban való gondolkodás föltételezi egymást. Nincs emberi közösségtől elvonható irodalmi nyelv, és nincs emberi közösségtől elvonatkoztatható irodalom sem.

Az viszont tagadhatatlan, hogy Konrád György esetében indokolt a magyar nyelvtan törvényeinek alkalmazását, az alany és az állítmány, valamint az egyes és a többes szám egyeztetésének követését szorgalmazni, a világ akaratlagos kommunikációs összekapcsolásában ugyanis a Kossuth-díjas Konrád úgy vesz részt, hogy magyarul ír.

2.

„...többé semmiféle szolidaritást nem tudok kialakítani magamban az úgynevezett „magyarsággal“, azaz nincs magyar identitásom, nem érzek s nem gondolkodom együtt a kétségbeesett magyar ideológiával.“

„A nyelv - igen, az egyetlen, ami köt. Milyen különös. Ez az idegen nyelv az anyanyelvem. Anyanyelvem, amelyen megértem gyilkosaimat.“

Kertész Imre

A Magyar Tudományos Akadémia tavaly szobrot állíttatott Kertész Imrének az Akadémia csarnokában, majd gyilkosainak nyelvén köszöntötte a Nobel-díjas író.

Aki kiváló erőnlétnek örvendő, akár világgá is futhatott volna, ha újra átlapozza *Valaki más* című, 1997-ben írt könyvét, amelyben idegen anyanyelvéről tett említést.

Egy régi latin mondás szerint csökken az emlékező-képességünk, ha nem használjuk.

3.

Talán nem bántok meg senkit, ha azt mondom: a zsidó pontosan olyan nép, akár a többi. Ugyanazok a jó és rossz emberi tulajdonságok jellemzik, mint a többi népet.

Miért nem olvassa el újra Konrád és Kertész zsidó származású íróink legjobb írásait? Mondjuk Karinthy Lélekjavító

műveit; vagy Örkény jobbító energiát sugárzó egyperces novelláit - például a *Keresd a hibát!* című miniatűrjét, játék és önirónia e remek foglalatát:

„A babiloni fogsággravitel után Jekoniás nemzé Saláthielt;
Saláthiel nemzé Zorobábelt;

Zorobábel nemzé Abiudot; Abiud nemzé Eliákimot; Eliákim nemzé Azort;

Azor nemzé Sákodot; Sákod nemzé Akimot; Akim nemzé Eliudot;

Eliud nemzé Eleázárt; Eleázár nemzé Piszkos Fredet, a kapitányt; Piszkos Fred nemzé Matthánt; Matthán nemzé Jákobot;

Jákob nemzé Józsefet, és aztán nem volt több hiba.“

Ha kárörvendő volnék, most megismételném a magyarországi „véleményformáló értelmiség“ körülbelül fél éven át forgalmazott bakugrásos észjárású jelmondatát, amely szerint „*Te is más vagy, te sem vagy más*“. Nem vagyok kárörvendő, azazhogy... Na mindegy. Csak annyit akartam mondani: mindig elveszítem a felhőtlen jókedvemet és a józan belátásomat, amikor Kertész Imre író, György Péter esztéta és néhány tucat, őhözjuk hasonló alkalmi kiválasztott rossz pesti zsargonban fogalmazott kioktató, vádaskodó és gyűlölettől lobogó cikkeit olvasom. Amely cikkek az utóbbi húsz évben osztódva szaporodnak, mivel a magyar büntető törvénykönyv elmulasztotta körülhatárolni a foglalkozás körében nagy nyilvánosság előtt folytatólagosan elkövetett szamárság fogalmát.

4.

A Konrád György által említett „sok évezred alatt felhalmozódott intellektuális tőke“ civilizációk harcának és kultúrák összeütközésének alapkérdéseit veti felszínre. Valamint azt az egyszerűbb kérdést is, hogy számártegyesztéssel foglalkozó írástudatlan pásztorok mekkora intellektuális tőkét voltak képesek felhalmozni a pusztá fennmaradásukért vívott sok évezredes létharcaik során?

Beszéljünk inkább a magyar irodalomról.

Weöres Sándor, szerencsére, nem a „politikailag korrekt“ liberális közbeszéd, csak Rákosi Mátyás és Kádár János korában élt, így aztán 1953-ban megírhatta az asztalfiókjának *Le Journal* című versét, amelyet a történelmi fellélegzés pillanatában, 1956-ban *A Hallgatás Tornya* című gyűjteményes kötetében tett közzé, s amelyben a következő sorok olvashatók:

*hellén szem héber látomás
egymást pocskékul elrontotta
menny-gyümölcs és pokol-tojás
lett paradicsomos rántotta*

*oráng geh weg ne nézz oda
úgy sem tudhatsz segíteni
mindez természetes csoda
szól Kafka Franc az isteni*

5.

Mély részvétet érzek minden embertársam iránt, aki elszenvetde a holokauszt irtóztatós traumáit. De ennél többre nem vagyok képes.

A holokauszt nem időtlen borzalom.

Az emlékezet megőrzi, de több mint hatvan évvel ezelőtt véget ért.

A mai nemzedéknek nincs köze hozzá. Olyannyira nincs, hogy előbb-utóbb fel fog lázadni a rákényszerített természetellenes gondolkodásmód, a rázúdított időtlen borzalom, a ráerőszakolt büntudat hirdetői ellen, és esetleg azt fogja mondani: *Ebből elég. Többé semmiféle szolidaritást nem tudok kialakítani magamban az úgynevezett „zsidósággal“, mert nincs zsidó identitásom, nem érzek s nem gondolkodom együtt a kétségbeesett zsidó ideológiával.*

6.

A magyar nyelv a magyar nép és a magyarul beszélő emberek nyelve.

Nem a gyilkosoké.

Negyven éve interjút készítettem Illyés Gyulával, aki a háborús években az általa szerkesztett Magyar Csillag című folyóiratban az utolsó pillanatig szellemi otthon adott zsidó származású íróinknak is. Emiatt durva támadások érték őt és a lapot. „Később, amikor már öltek“, mondta Illyés, „amikor a német hitlerizmus megszállta az országot, már nem sokat tehattünk. Egy idegen hatalom volt itt, az hozta a rendeleteket, az szabta meg a törvényt is, és az szedte magához a végrehajtóit. Ezért a magyarságot nem lehet megfeleltetni.“

Hányszor kell ezt elismételni, hogy Kertész Imre is megértse végül?

Gondolkodjunk együtt a logika szabályai szerint, tehát kettős mérce alkalmazása nélkül. És békéljünk meg végre, mert a gyűlölködés csak újabb gyűlölködést vált ki mindkét oldalon, most és a jövőben is.

Olvassunk jó könyveket.

*A bevezető kivételével, ez az írás - némileg rövidített változatban - a Magyar Hírlap 2008. április 9-i számában jelent meg.